

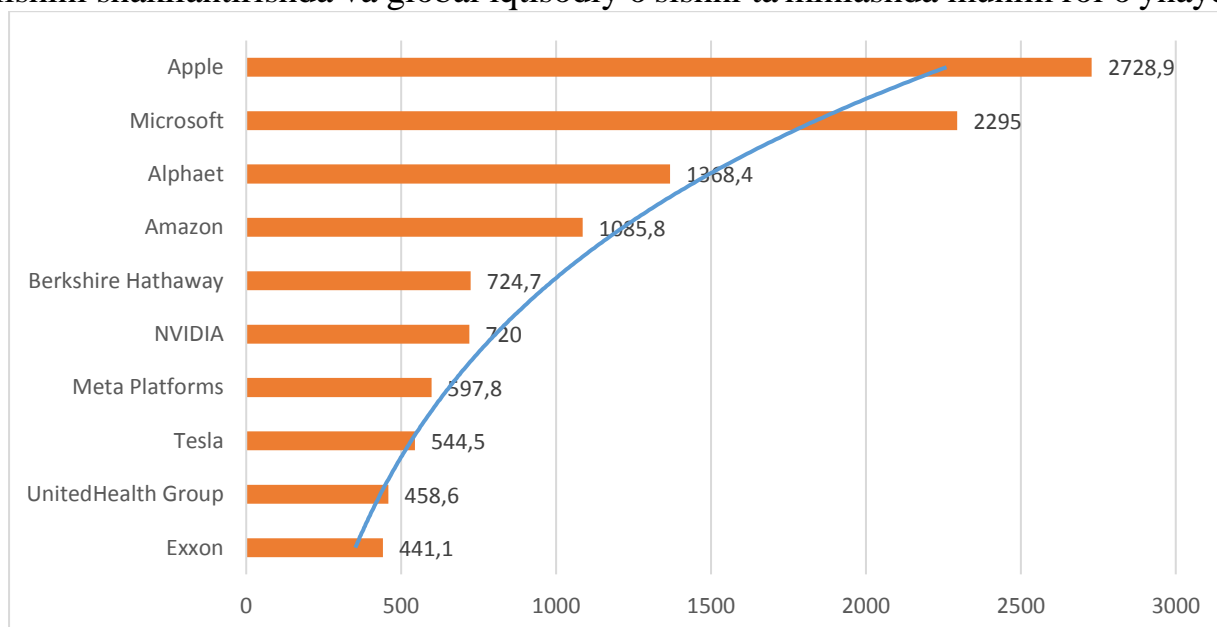

Transmilliy korporatsiyalarning jahon moliyasini rivojlanishiga qo'shgan hissasi tahlili

TDIU, Moliya kafedrası Z. Shomansurova
TDIU magistranti, O. Muminov

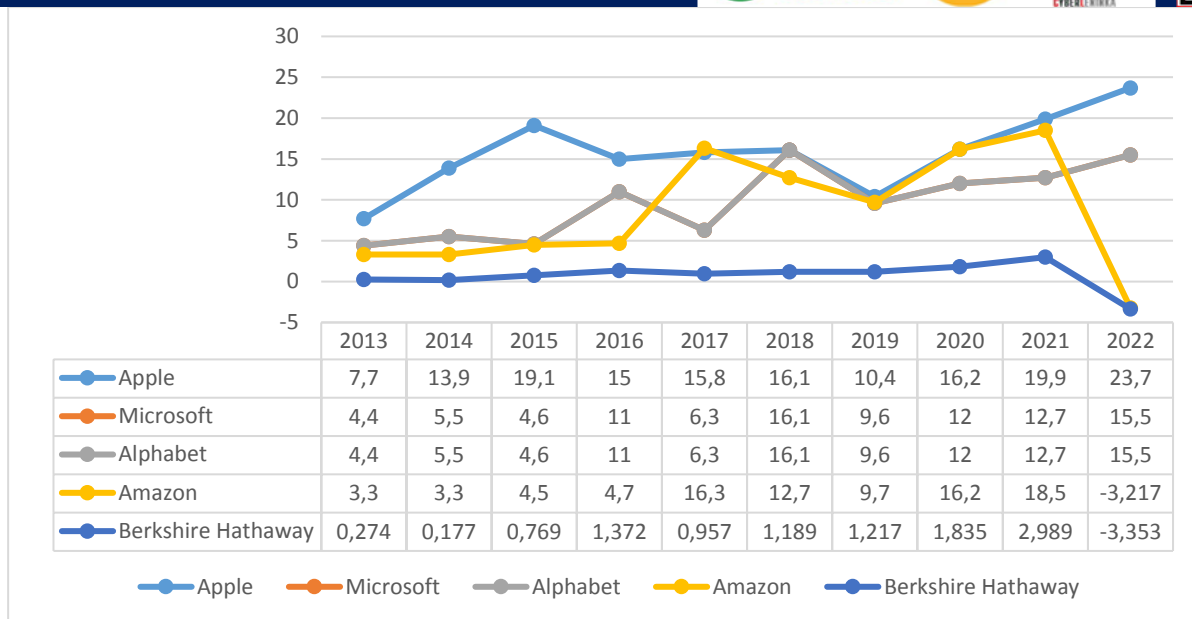
Birlashgan Millatlar Tashkilotining Savdo va Taraqqiyot Konferentsiyasi (UNCTAD) ma'lumotlariga ko'ra, dunyodagi eng yirik 1000 ta transmilliy korporatsiyalar (TMK) global to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar (TDI) ning taxminan 80 foizini va jahon savdosining uchdan ikki qismini ularga to'g'ri keladi. Ushbu korporatsiyalar, shuningdek, jahon yalpi ichki mahsulotining taxminan 20 foizini ishlab chiqaruvchi global iqtisodiyotning muhim qismi hisoblanadi.

Apple, Microsoft, Alphabet, Amazon, Berkshire Hathaway, NVIDIA, Meta Platforms, Tesla, UnitedHealth Group va Exxon global iqtisodiyotdagi eng yirik va eng nufuzli korporatsiyalar qatoriga kiradi. Ushbu korporatsiyalarning har biri o'z sohalarining yo'nalishini shakllantirishda va global iqtisodiy o'sishni ta'minlashda muhim rol o'ynaydi.

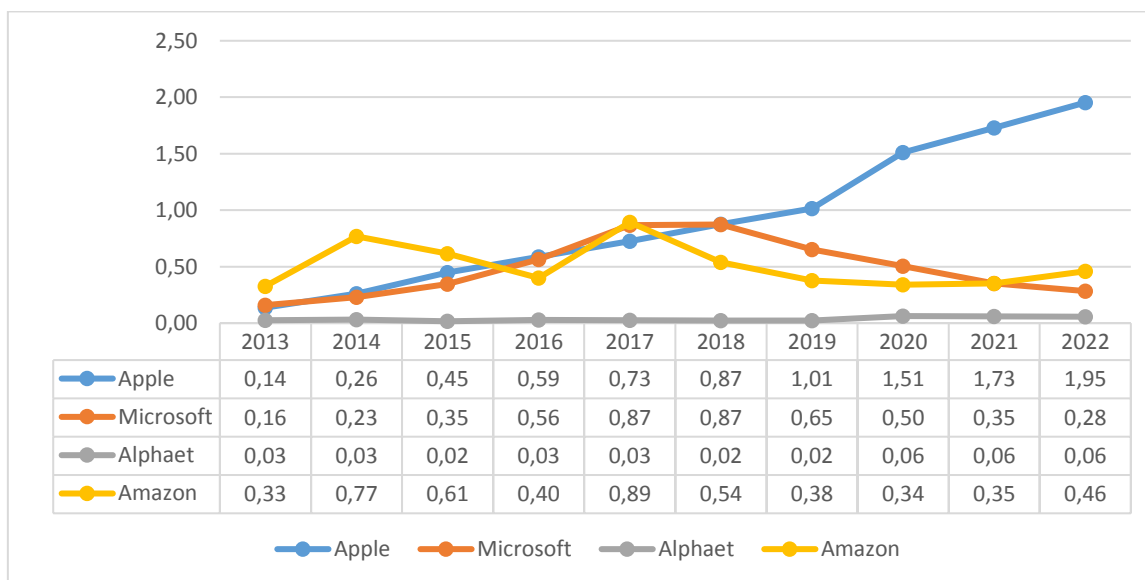
1-diagramma. Kapitalizatsiya hajmi eng yuqori top 10 transmilliy korporatsiyalar (mlrd dollar)

TMKlar ish o'rinlarini yaratish, soliq tushumlarini yaratish, infratuzilma va inson kapitaliga sarmoya kiritish orqali ham iqtisodiy o'sish va rivojlanishga hissa qo'shishi mumkin. Ba'zi hollarda TMKlar kapital, texnologiya va boshqaruv tajribasini taqdim etish orqali rivojlanayotgan iqtisodiyotlarning rivojlanishida muhim rol o'ynagan.

2-diagramma. Dunyodagi eng yirik kompaniyalarning 2013-2022- yillardagi xalqaro soliq to'lovlari hajmi (mlrd dollarda)

Yuqoridagi diagrammasi tahlil qiladigan bo'lsak, Apple, Microsoft va Alphabet kompaniyalari 2013-yildan 2022-yilgacha bo'lgan davr oralig'ida to'lagan soliq to'lovlari miqdori muntazam ravishda o'sib borgan bo'lsa, 2022-yilda Amazon va Berkshire Hathaway kompaniyalarining davlatga 3 mlrd dollardan ortiq soliq qarzlari to'lolmaganligini ko'rishimiz mumkin. Buning asosiy sababi 2022-yilda energetika bozoridagi beqarorlik sababli inflyatsiyaning oshishi fonida ularning xarajatlari keskin oshdi. Davlat oldidagi soliq majburiyatlarini ham qoplayolmay qoldi.

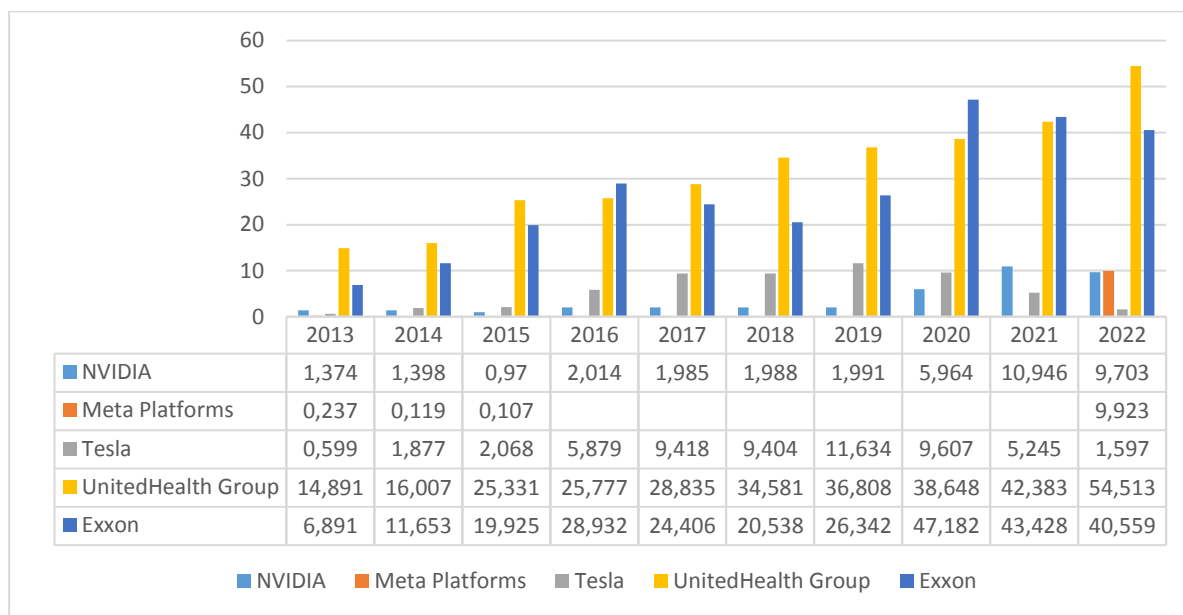

3-diagramma. Dunyodagi eng yirik kompaniyalarning 2013-2022- yillardagi xalqaro soliq to'lovlari hajmi (mlrd dollarda)

Ushbu rasmda 5 ta kompaniyaning 2013-2022-yillar davomida davlatga soliq to'lovlari hajmi yildan yilga oshayotganligini ko'rishimiz mumkin bo'lsada, NVIDIA kompaniyasi 2022-yilda soliq majburiyatlarini to'liq qoplayolmay davlat oldida qarz bo'lib qolganligini ko'rishimiz mumkin. Exxon kompaniyasini bo'lsa, yildan yilda soliq

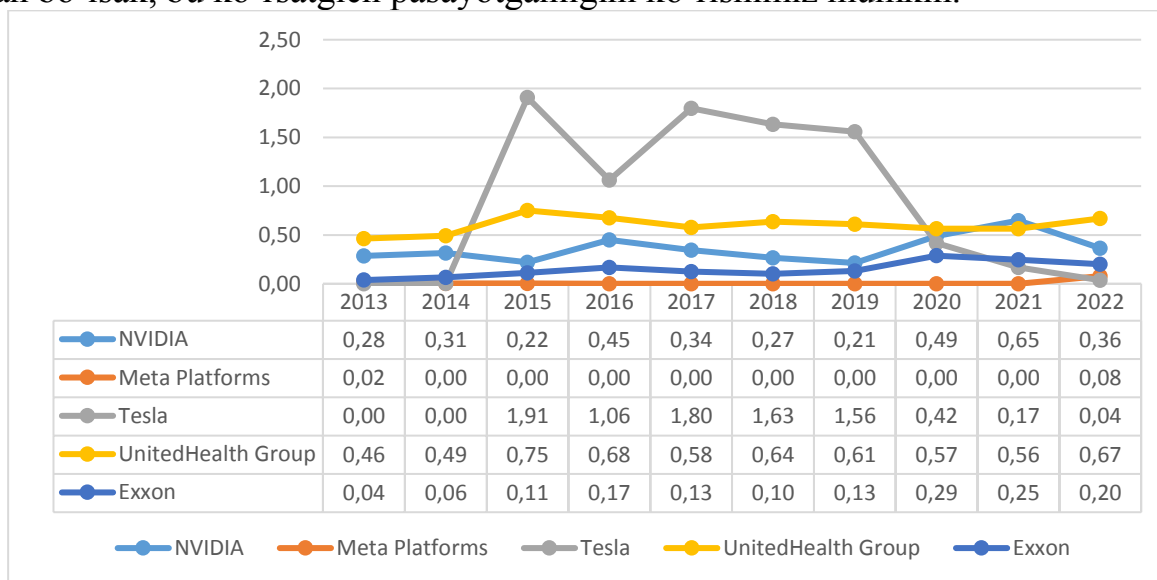

to'lovlarini hajmi yoki ko'payib turishidan bilishimiz mumkinki, bu kompaniyaning daromadi stabil emas ekanligini bilishimiz mumkin.

4-diagramma. Dunyodagi eng yirik kompaniyalarning 2013-2022- yillardagi umumiy qarzi hajmi (mlrd dollarda)

Ushbu rasmda Top 10 talikka kiruvchi keying 5 ta kompaniyaning so'ngi 10 yillikdagi umumiy qarzlarning statistic tahlili berilgan bo'lib, eng yuqori o'sish UnitedHealth Group va Exxonga to'g'ri kelmoqda va mos kelmoqda, 54.513 va 40.559 mlrd dollarni tashkil etmoqda. Meta Platforms esa bu kompaniyalar ichidan har yiligi doimiy qarzlari yo'q bo'lgan kompaniya ekanligini ko'rishimiz mumkin. Tesla kompaniyasini qarz dinamikasi qaraydigan bo'lsak, bu ko'rsatgich pasayotganligini ko'rishimiz mumkin.

5-diagramma. Dunyodagi eng yirik kompaniyalarning 2013-2022- yillardagi umumiy qarziining xususiy kapitaliga nisbati

Yuqoridagi rasmda 5 ta TMK ning umumiy qarzining xususiy kapitalga nisbati berilgan bo'lib, Tesla korporatsiyasidan tashqari barcha kompaniyalarning ko'rsatgichlari so'ngi 10 yil davomida yomonlashshib borayotganligini ko'rishimiz mumkin. Bu ko'rsatgichlarini yomonlashshib borayotganligiga asosiy saba sifatida so'ngi yillardagi

jahondagi raqobatning kuchayishi va inflatsion jarayonlarning nobarqarorligi bilan izohlash mumkin.

Xulosa qilib aytganda, TMK xalqaro moliyani rivojlanishida o'zining xalqaro qarz bozorlari va xalqaro darajada to'layotgan soliq to'lovlari orqali faoli ishtirok etmoqda.